

УДК 338.26: 332.142.6

Н.О. Хижнякова, к.е.н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У статті запропоновано класифікацію екологоорієнтованих управлінських рішень з поділом її на три складові частини залежно від особистого внеску автора щодо врахування специфіки розробки та прийняття даного виду рішень.

Ключові слова: класифікація, екологоорієнтовані управлінські рішення, еколого-економічні проблеми, критерії, екологічні ефекти, економічний ефект.

N.O. Khyzhnyakova

CLASSIFICATION OF THE ECOLOGICALLY ORIENTED DECISIONS

The classification of the ecologically oriented decisions is offered in the article. This classification is divided into three parts accordingly the personal subscription of the author to the accounting of the specification of these decisions.

Keywords: classification, ecologically oriented decisions, ecological and economic problems, criteria, ecological effects, economic effect.

Н.А. Хижнякова

КЛАССИФИКАЦИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИ ОРИЕНТИРОВАННЫХ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

В данной статье предложена классификация экологически ориентированных управленческих решений с выделением в ней трёх составных частей в зависимости от личного вклада автора в отображение специфики названных решений.

Ключевые слова: классификация, экологически ориентированные управленческие решения, эколого-экономические проблемы, критерии, экологические эффекты, экономический эффект.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв’язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах взаємодії суспільства і природи вирішення комплексу накопичених еколого-економічних проблем потребує прийняття та реалізації екологоорієнтованих управлінських рішень (ЕОУР) на всіх рівнях управління: від господарського до міжнародного.

Забезпечення високої якості ЕОУР вимагає здійснення їх належного наукового обґрунтування, що видається неможливим без встановлення їх видів за основними класифікаційними ознаками.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Класифікації управлінських рішень надавали вагомого значення такі провідні вітчизняні та зарубіжні фахівці з менеджменту, як Василенко В.О., Гевко І.Б., Дерлоу Д., Діденко В.М., Завадський Й.С., Кузьмін О.Є. та Мельник О.Г., Мескон М.Х., Альберт М. та Хедоурі Ф., Осовська Г.В., Рапопорт Б.М., Стадник В.В. та Йохна М.А., Хміль Ф.І., Шегда А.В., Юкаєва В.С. та інші.

Класифікація безпосередньо ЕОУР у науковій фаховій літературі відсутня. При цьому для її побудови можуть бути застосовані як праці перелічених фахівців з менеджменту, так і праці провідних вітчизняних спеціалістів з економіки природокористування, до яких належать Александров І.О., Андрєєва Н.М., Балацький О.Ф., Бистряков І.К., Буркинський Б.В., Веклич О.О., Галушкіна Т.П., Герасимчук З.В., Грабинський І.М., Гринів Л.С., Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Ілляшенко С.М., Кравців В.С., Мельник Л.Г., Мішенін Є.В., Міщенко В.С., Прокопенко О.В., Синякевич І.М., Стадницький Ю.І., Степанов В.М., Трегобчук В.М., Туниця Ю.Ю., Харічков С.К., Хвесик М.А. та інші.

Зазначене демонструє необхідність та актуальність творчого переосмислення напрацювань названих науковців та здійснення класифікації ЕОУР.

Цілі статті. Таким чином, метою статті є побудова класифікації ЕОУР з визначенням основних класифікаційних ознак, переліку видів рішень за кожною ознакою і здійсненням тлумачення виокремлених видів ЕОУР.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Класифікацію рішень слід розглядати як складний логіко-пізнавальний процес, який дає змогу упорядковувати їх і виявляти загальні закономірності та характерні особливості, властиві окремим їх різновидам [1, с. 328].

Пропонована класифікація ЕОУР відображена у табл. 1 і містить три складові частини:

1) традиційна класифікація з авторськими доповненнями тлумачень виокремлених видів ЕОУР;

2) традиційні ознаки класифікації з авторським виокремленням та тлумаченням видів ЕОУР;

3) авторська класифікація ЕОУР.

Перша та друга частини запропонованої автором класифікації ЕОУР виконані на основі класифікацій управлінських рішень, обґрунтованих переліченими вище фахівцями з менеджменту.

До першої групи відібрано класифікаційні ознаки управлінських рішень, які можуть бути однаково успішно застосовані як до ЕОУР, так і до управлінських рішень будь-якої іншої сфери дії – економічних, технічних, технологічних, соціальних, організаційних тощо.

У тих випадках, коли при виокремленні видів управлінських рішень за певною ознакою між різними фахівцями існують розбіжності, наводиться той перелік видів рішень, який є найбільш коректним з точки зору автора.

ЕОУР відповідно до їх ролі у досягненні цілей поділяються на стратегічні і тактичні. Стратегічні рішення встановлюють основні шляхи розвитку об'єкта управління на тривалу перспективу [2, с. 157; 3, с.44; 4, с. 37]. Безпосередньо екологічна стратегія поєднує довгострокові, найбільш принципові, важливі настанови, плани, наміри щодо екологічної діяльності [5, с. 562].

Тактичні рішення стосуються вибору способів і методів реалізації стратегії [2, с. 157]. Щодо оперативних рішень, то можна погодитися з думкою Ф.І. Хміля, який пропонує не виділяти їх в окрему групу управлінських рішень, а відносити до тактичних рішень [3, с.44]. Оперативні рішення в основному мають характер коригування відхилень у системі, зумовлених не передбаченими раніше обставинами [3, с.44]. Серед ЕОУР до оперативних належать рішення щодо ліквідації несправності очисних споруд, технологічного обладнання, що використовується в екологічно чистому виробництві тощо, рішення щодо оперативної ліквідації відхилень у роботі зазначених об'єктів, а також рішення щодо локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

Таблиця 1

Класифікація екологоорієнтованих управлінських рішень

Ознаки класифікації	Види екологоорієнтованих управлінських рішень			
1. Традиційна класифікація з авторськими доповненнями тлумачень виокремлених видів ЕОУР				
1.1. Роль у досягненні цілей (характер цілей)	Стратегічні (перспективні)		Тактичні (поточні), у т. ч. оперативні	
1.2. Період (час, тривалість) дії	Довгострокові	Середньострокові	Короткострокові	
1.3. Наявність та повнота інформації	Визначені (в умовах визначеності)	Ймовірнісні (в умовах ризику)	Невизначені (в умовах невизначеності)	
1.4. Залучення експериментальних даних	Апріорні		Апостеріорні	
1.5. Ступінь формалізації проблеми	Щодо добре структурованих проблем	Щодо слабко структурованих (змішаних) проблем	Щодо неструктурованих (якісно виражених) проблем	
1.6. Методи розробки	Кількісні (формалізовані)		Евристичні (неформалізовані, інтуїтивні)	
1.7. Кількість критеріїв	Прості (однокритеріальні, одноцільові)		Складні (багатокритеріальні, багатоцільові)	
1.8. Ступінь новизни проблеми та результату	Традиційні (стандартні, рутинні, репродуктивні)		Інноваційні (нестандартні, творчі, креативні)	
1.9. Спосіб прийняття	Одноосібні	Колективні	Колегіальні	
1.10. Характер дій	Директивні (жорсткі)	Рекомендаційні	Нормативні	Методичні

2. Традиційні ознаки класифікації з авторським виокремленням та тлумаченням видів ЕОУР						
2.1. Рівень прийняття (управління)	Міжнародного рівня	Національного рівня	Регіонального рівня	Місцевого рівня	Господарського рівня	
2.2. Суб'єкти прийняття (управління)	Комісії, програми, конференції, комітети ООН	Верховна Рада України	Обласні ради та їх виконавчі і розпорядчі органи	Районні ради та їх виконавчі і розпорядчі органи	Загальні збори акціонерів або учасників	
	Глобальний екологічний фонд	Кабінет Міністрів України			Загальні збори трудового колективу	
	Світовий банк	Президент України			Районні державні адміністрації	Правління
	Міжнародні ради та коаліції	Міністерства			Обласні державні адміністрації	Міські, селищні, сільські ради та їх виконавчі і розпорядчі органи
			Заступники директора			
		Державні комітети	Начальники структурних підрозділів			
Держ. агентства						
2.3. Юридичне оформлення	Декларація	Закон	Концепція	Концепція	Стратегія	
	Конвенція	Концепція	Стратегія	Стратегія	Наказ	
	Протокол	Стратегія	Постанова	Постанова	Розпорядження	
	Ініціатиwa	План дій	Наказ	Наказ	План	
	Принципи	Постанова	Розпорядження	Розпорядження	Проект	
	Хартія	Указ (наказ)	План	План	Положення	
	Директива	Розпорядження	Програма	Програма	Інструкція	
	Меморандум	Програма	Проект	Проект		
		Порядок	Положення	Положення		
	Міжнародна угода	Норми, зразки				
		Методика				
Рекомендації						
Положення						

2.4. Джерело виникнення	Ініціативні	Прийняті за розпорядженням або рекомендацією зверху	Прийняті за пропозицією низу	Прийняті під впливом і за участю громадськості			
3. Авторська класифікація ЕОУР							
3.1. Еколого-економічні проблеми, які мають бути вирішені	Для вирішення проблем за безпечення економічної діяльності природними ресурсами (проблем „входу економічної системи)	Для вирішення проблем мінімізації негативного впливу економічної діяльності на стан довкілля та здоров'я людей (проблем „виходу” економічної системи)	Комплексні				
			Спрямовані на вирішення еколого-економічних проблем ресурсного типу, які супроводжуються позитивним екологічним ефектом, що виражається у зменшенні забруднення	Спрямовані на зменшення негативного впливу економічної діяльності на довкілля, які супроводжуються позитивним екологічним ефектом щодо покращення якості та збільшення кількості природних ресурсів	Збалансовані комплекси		
3.2. Об'єкти управління (впливу рішень)	Щодо природних об'єктів		Щодо техногенних об'єктів	Щодо об'єктів змішаного характеру			
3.3. Ефекти, які мають бути отримані	Спрямовані на отримання позитивних екологічних ефектів			Спрямовані на отримання як позитивних екологічних ефектів, так і позитивного економічного ефекту			
3.4. Територіальне поширення впливу на довкілля	Міжнародного (глобального) значення	Екологічного охоплення (впливу)	Транскордонного значення (впливу)	Національного охоплення	Регіонального характеру	Місцевого (локального) характеру	Щодо зони впливу окремого господарського об'єкта

3.5. Тип ситуації та швидкість реагування	У ситуаціях щодо попередження виникнення еколого-економічних проблем	У ситуаціях щодо вирішення наявних еколого-економічних проблем	
		У ситуаціях звичайного типу, які потребують стандартної швидкості прийняття та реалізації рішень	У надзвичайних ситуаціях, які потребують підвищеної швидкості прийняття та реалізації рішень
3.6. Розподіл у часі витрат та ефектів	Інвестиційні	Поточні	

За періодом (часом, тривалістю) дії ЕОУР поділяються на довгострокові, середньострокові та короткострокові. Дана ознака класифікації дуже тісно пов'язана з попередньою.

Відповідно до наявності та повноти інформації, на основі якої приймається рішення, ЕОУР поділяються на визначені, ймовірнісні та невизначені [6, с. 16; 7, с.210-212; 1, с. 328]. Усунення невизначеності потребує удосконалення інформаційного забезпечення розробки та прийняття ЕОУР, а також використання еколого-економічних експериментів.

Для зіставлення рішень необхідно мати стандарт, щодо якого можна виміряти ймовірні результати реалізації кожної можливої альтернативи. Такі стандарти носять назву критеріїв прийняття рішень [7, с. 205].

Відповідно до кількості критеріїв управлінські рішення можуть бути: 1) простими (однокритеріальними, одноцільовими) – приймаються за одним критерієм; 2) складними (багатокритеріальними, багатоцільовими) – приймаються за кількома критеріями [6, с. 16].

Наявність багатьох критеріїв дуже ускладнює процес прийняття управлінських рішень. На думку Й.С. Завадського, за наявності кількох критеріїв бажано їх зводити до одного інтегрованого [1, с. 339].

Однак на практиці часто зустрічаються багатокритеріальні задачі, які потребують прийняття відповідних рішень. Так, при прийнятті ЕОУР мають враховуватися різноманітні екологічні ефекти, які можуть бути виражені кількісно, але не завжди можуть бути коректно та у повному обсязі вартісно оцінені, а в окремих випадках і кількісно оцінюються не точно і не повністю, а мають лише якісну характеристику. При цьому, якщо ЕОУР спрямовані лише на досягнення екологічного ефекту (ефектів), то вони мають досягатися з використанням мінімальної величини витрат, тобто вже наявна багатокритеріальна задача (з двома критеріями, якщо враховувати один з екологічних ефектів або коректно узагальнити всі екологічні ефекти, або з трьома чи більше критеріями). Дана задача може бути однокритеріальною, якщо сформулювати її як задачу на досягнення максимального екологічного ефекту певного виду з обмеженням мінімальної величини інших екологічних ефектів та максимальної величини необхідних витрат.

Або, навпаки, як критерій використовуються мінімальні витрати, а в обмеження закладаються мінімальні допустимі величини екологічних ефектів, які мають бути досягнуті.

Крім того, ЕОУР можуть передбачати максимізацію як кількох видів екологічних ефектів, так і, поряд з цим, економічного ефекту. У цьому випадку також утворюється багатокритеріальна задача, яка може бути перетворена в однокритеріальну задачу оптимізації з одним критерієм. Для цього у вигляді критерію використовується максимальне значення одного з екологічних ефектів при обмеженні нижньої допустимої величини інших екологічних ефектів та економічного ефекту. Або як критерій вибирається максимум економічного ефекту при встановленні нижніх допустимих меж екологічних ефектів, яких необхідно досягти у результаті реалізації ЕОУР.

Для використання однокритеріального рішення без обмежень має бути використаний інтегрований критерій максимуму еколого-економічного ефекту або еколого-економічної ефективності, що потребує коректного кількісного та вартісного оцінювання екологічних ефектів.

Відповідно до ступеня новизни проблеми та результату управлінські рішення поділяються на два види: 1) традиційні – рішення у типових ситуаціях, які використовують відомі і раніше

вживані способи розв'язання проблеми; 2) інноваційні – приймаються у нових ситуаціях, використовують творчий підхід для генерування ідей щодо знаходження способів вирішення проблеми [6, с. 17-18; 4, с. 35-36; 2, с. 158; 3, с. 44].

Інноваційні рішення мають особливе значення, оскільки вони, як правило, найефективніші. Разом з тим, процес розробки та реалізації рішень у даному випадку найскладніший [4, с. 36].

Прийняття інноваційних ЕОУР пов'язане з впровадженням екологічних інновацій. Дослідженням проблематики екологічних інновацій активно займаються С.М. Ілляшенко та О.В. Прокопенко. До екологічних інновацій зазначені автори відносять переорієнтацію виробництва та споживання з традиційних на екологічні товари, виробництво та споживання яких сприяє зниженню інтегрального екодеструктивного впливу у розрахунку на одиницю сукупного продукту при одночасному підвищенні економічної ефективності [8, с. 51].

Відповідно до способу прийняття управлінські рішення можуть бути: 1) одноосібними (індивідуальними) – приймаються особисто керівниками; 2) колективними – приймаються колективами підприємств та організацій; 3) колегіальними – приймаються колегіальними органами (радами, правлінням тощо) [6, с. 16]. Усі ЕОУР міжнародного рівня та майже всі національного рівня приймаються колегіально.

Друга частина класифікації ЕОУР містить традиційні ознаки, які використовуються у науковій літературі для класифікації управлінських рішень, з авторським виокремленням видів ЕОУР та їх тлумаченням (табл. 1).

Відповідно до рівня прийняття можуть бути виокремлені ЕОУР наступних видів: 1) міжнародного (глобального) рівня; 2) національного рівня; 3) регіонального рівня; 4) місцевого (локального) рівня; 5) господарського рівня.

ЕОУР міжнародного рівня приймаються представницькими спеціалізованими міжнародними організаціями. Вони періодично можуть прийматися під час роботи міжнародних конференцій та саммітів з питань довілля.

ЕОУР національного рівня приймаються законодавчими (Верховна Рада України) та виконавчими органами державної влади (Кабінет Міністрів України, Президент України, Міністерство

екології та природних ресурсів України, Міністерство надзвичайних ситуацій України, інші міністерства, державні комітети та агентства).

ЕОУР регіонального рівня приймаються органами державної влади та місцевого самоврядування в областях.

Місцеві (локальні) ЕОУР приймаються органами державної влади у районах та органами місцевого самоврядування у районах, містах, селищах міського типу, селах, районах міст.

Господарські ЕОУР приймаються окремими суб'єктами господарювання – юридичними та фізичними особами.

Для забезпечення дієвості ЕОУР в останньому випадку необхідне формування екологічної політики, спрямованої на прийняття та виконання зазначених рішень суб'єктами підприємницької діяльності.

З класифікацією ЕОУР за рівнем прийняття тісно пов'язана їх класифікація за суб'єктами прийняття (табл. 1), оскільки для кожного з рівнів управління характерна наявність своїх специфічних суб'єктів управління.

З двома попередніми ознаками тісно пов'язана також класифікація ЕОУР залежно від їх юридичного оформлення (табл. 1). Характерною особливістю тут є те, що для міжнародного рівня притаманні специфічні форми фіксації ЕОУР. Для нижчих рівнів характерні певні спільні форми подання ЕОУР, а саме: концепція, стратегія, план, програма, проект, а також – постанова, наказ та розпорядження.

Залежно від джерела виникнення ЕОУР можуть бути:

1) ініціативними, розробка і прийняття яких ініціюються тим же суб'єктом управління, який прийматиме це рішення;

2) прийнятими за розпорядженням або рекомендацією зверху – ЕОУР, що приймаються у руслі тих ЕОУР, що були прийняті на вищих щодо даного рівня управління;

3) прийнятими за пропозицією знизу – ЕОУР, розробка та прийняття яких ініціюються з боку нижчих щодо даного рівня управління;

4) прийнятими під впливом і за участю громадськості – передбачають участь широких кіл громадськості у процесі розробки та прийняття ЕОУР, включаючи участь екологоорієнтованих громадських організацій, аж до прийняття ЕОУР шляхом

проведення національного, регіонального або місцевого референдуму. Цей вид ЕОУР виділено відповідно до 10-ого принципу Декларації про довкілля та розвиток, прийнятої Міжнародною конференцією ООН з проблем довкілля у 1992 році.

До третьої групи належить класифікація, яка може бути використана лише до такого різновиду управлінських рішень, як ЕОУР, і яка запропонована автором на основі власних досліджень та досліджень провідних фахівців у сфері економіки природокористування та охорони довкілля.

Передусім, відповідно до еколого-економічних проблем, які вони дозволяють вирішувати, ЕОУР пропонується поділяти на:

1)ЕОУР, які дозволяють вирішувати проблеми забезпечення економічної діяльності природними ресурсами (проблеми „входу” економічної системи);

2)ЕОУР, які дозволяють вирішувати проблеми мінімізації негативного впливу економічної діяльності на стан довкілля та здоров'я людей (проблеми „виходу” економічної системи);

3)комплексні ЕОУР – спрямовані на вирішення обох типів еколого-економічних проблем, які, у свою чергу, можуть бути поділені на:

3.1) комплексні ЕОУР, спрямовані на вирішення еколого-економічних проблем ресурсного типу, які супроводжуються позитивним екологічним ефектом, що виражається у зменшенні забруднення;

3.2) комплексні ЕОУР, спрямовані на зменшення негативного впливу економічної діяльності на довкілля, які супроводжуються позитивним екологічним ефектом щодо покращення якості та збільшення кількості природних ресурсів;

3.3) збалансовані комплексні ЕОУР, спрямовані водночас на вирішення обох типів еколого-економічних проблем.

Більшість ЕОУР належать до комплексних рішень. Але комплексні рішення переважно мають першочергову орієнтацію – або на вирішення еколого-економічних проблем ресурсного типу – використання технологій ресурсозбереження, технологій утилізації відходів, територіальне регулювання кількості природних ресурсів та рівня їх залучення у господарський обіг, відтворення природних ресурсів, використання альтернативних видів природних ресурсів, - або на мінімізацію негативного впливу економічної діяльності на

довкілля та здоров'я людей – здійснення рекультивації та відновлення порушених ландшафтів, відновлення якості компонентів довкілля, розширення природно-заповідної мережі та рекреаційних територій.

До збалансованих комплексних ЕОУР належить використання технологій поглибленої переробки ресурсів у поєднанні з маловідходними технологіями, яке дозволяє вирішувати еколого-економічні проблеми обох типів. На думку І.М. Синякевича, майбутнє земної цивілізації – за створенням замкнучих макро- та мікроекономічних систем, і прикладом мікрозамкнучої економічної системи можуть служити комплексні підприємства або полігалузеві компанії з вертикальною структурою комбінування (які здійснюють добування сировини та глибоку її переробку і виготовлення кінцевої продукції) [9, с. 75].

ЕОУР також пропонується поділяти залежно від об'єктів управління, тобто від об'єктів, на які спрямований вплив рішень даного типу. Відповідно до цієї ознаки ЕОУР пропонується поділяти на рішення щодо природних об'єктів, техногенних об'єктів та об'єктів змішаного характеру (табл. 1).

Крім того, ЕОУР можуть поділятися залежно від ефектів, на досягнення яких вони спрямовані.

Передусім, ЕОУР приймаються та реалізуються для отримання позитивних екологічних ефектів, і без дотримання такої умови управлінське рішення не може вважатися екологоорієнтованим.

Екологічні ефекти являють собою будь-які зміни у просторі та у часі якості довкілля, а також кількості та якості природних ресурсів. Позитивними екологічними ефектами можна вважати покращення природних життєвих умов, а також зростання кількості та покращення якості природних ресурсів. Екологічні ефекти впливають або можуть вплинути у майбутньому на економічні результати матеріального виробництва та сфери послуг, а також на здоров'я населення [10, с. 24].

Разом з тим, можливе прийняття та виконання таких ЕОУР, які поряд з отриманням позитивних екологічних ефектів дозволять отримати позитивний економічний ефект.

Вживається поняття „прибуткова екологія” для визначення напрямку екологізації процесів економічного розвитку, який виник

та розвивається у ряді економічно розвинутих країн світу. Прикладами таких товарів є малогабаритні автоматичні газонаповнювальні компресорні станції, дефіцитні продукти та енергія, отримані при утилізації твердих побутових, рослинних та інших відходів тощо [8, с. 66]. Товари та технології напрямку „прибуткова екологія” одночасно задовольняють інтереси виробників, споживачів та суспільства [8, с. 103-104].

Найяскравішим описом можливості паралельного отримання екологічних та економічних ефектів є доповідь Римському клубу Е. Вайцеккера, Е. Ловінса та Л. Ловінса під назвою „Фактор чотири. Подвоєння багатства, дворазова економія ресурсів” [11]. Автори пропонують вирішення екологічних проблем шляхом революційного підвищення ефективності систем життєзабезпечення суспільства. Наприклад, зниження питомого використання автомобілем пального удвічі дає змогу його власникові ще й удвічі підвищити рівень обсягу споживання за рахунок зекономлених енергоресурсів. Разом це й дає вчетверо більший (фактор чотири) результат на одиницю витрачених ресурсів. При цьому ще й удвічі зменшується забруднення середовища при експлуатації автомобілів та при виробництві палива [11].

Відповідно до територіального поширення впливу на довкілля пропонується виокремлювати ЕОУР наступних видів:

1) рішення щодо зони впливу окремого господарського об'єкта, групи об'єктів або події;

2) рішення місцевого (локального) характеру – екологічні ефекти рішення охоплюють територію або частину території населеного пункту, району або декількох районів;

3) рішення регіонального характеру – торкаються території або більшої частини території області або декількох областей;

4) рішення національного охоплення – вплив рішень даного виду має стосунок до усієї території певної держави;

5) рішення транскордонного значення (впливу) – рішення, вплив якого поширюється на територію двох або більше держав. Такі ЕОУР порівняно часто зустрічаються у зв'язку з наявністю природного кругообігу повітря і води. У сучасних програмах транскордонного співробітництва практично завжди враховується вирішення екологічних проблем;

б) рішення екосистемного охоплення (впливу) – передбачають здійснення впливу на окрему екосистему, межі якої можуть не збігатися з межами регіонів чи областей, а також з державними кордонами;

7) рішення міжнародного (глобального) значення – рішення, вплив яких поширюється на територію тих держав, які їх ратифікували.

Також пропонується здійснювати класифікацію ЕОУР залежно від типу ситуації та швидкості реагування, виділяючи при цьому:

1) ЕОУР у ситуаціях щодо попередження виникнення еколого-економічних проблем;

2) ЕОУР у ситуаціях щодо вирішення наявних еколого-економічних проблем, які, у свою чергу, пропонується поділяти на:

2.1) ЕОУР у ситуаціях звичайного типу, які потребують стандартної швидкості прийняття та реалізації рішень;

2.2) ЕОУР у надзвичайних ситуаціях, які потребують підвищеної швидкості прийняття та реалізації рішень.

Оптимальним варіантом є прийняття та реалізація ЕОУР, які попереджають виникнення еколого-економічних проблем. Однак у сучасних умовах накопичено таку велику кількість зазначених проблем, що, як правило, відбувається часткове вирішення уже наявних проблем. Разом з тим, обов'язковим вважаємо максимально можливе дотримання принципу попередження, включаючи прийняття та реалізацію ЕОУР щодо попередження виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, а також розробку готових варіантів ЕОУР, якими можна буде скористатися у випадку виникнення надзвичайних ситуацій і необхідності швидкого реагування.

Крім того, пропонується здійснювати класифікацію ЕОУР за розподілом у часі витрат та ефектів рішення, поділяючи їх на інвестиційні та поточні. Інвестиційні ЕОУР потребують здійснення інвестиційної діяльності і створення нових об'єктів або розширення, реконструкції, модернізації, технічного переозброєння наявних. Інвестиційні ЕОУР при обґрунтуванні та виборі варіантів потребують врахування інвестиційних витрат, а також величини екологічних та економічного ефектів, які передбачається отримати. Крім того, вагомою методологічною проблемою є встановлення

часового інтервалу, характеристики якого використовуються для обґрунтування інвестиційних рішень. Поточні ЕОУР потребують лише здійснення поточних витрат і у більшості випадків приймаються для підвищення ефективності раніше прийнятих і реалізованих інвестиційних рішень. Обґрунтування поточних ЕОУР здійснюється простіше, оскільки враховуються поточні витрати та екологічні і економічні ефекти за один і той же період, який не перевищує одного року.

Висновки. Таким чином, на основі досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців з менеджменту та економіки природокористування, а також власних досліджень автора запропоновано класифікацію ЕОУР. Перспективи використання даної класифікації полягають у встановленні виду конкретного ЕОУР, що є необхідним для визначення алгоритму його обґрунтування та прийняття, включаючи встановлення критеріїв вибору оптимального варіанту рішення.

1. Завадський Й.С. Менеджмент: Management. – У 3 т. – Т. 1 / Й.С. Завадський. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 542 с.
2. Стадник В.В. Менеджмент: Підручник / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К.: Академвидав, 2007. – 472 с.
3. Хміль Ф.І. Менеджмент: Підручник / Ф.І. Хміль. – К.: Вища школа, 1995. – 351 с.
4. Рапопорт Б.М. Оптимизация управленческих решений / Б.М. Рапопорт. – М.: ТЭИС, 2001. – 264 с.
5. Основи стійкого розвитку: Навч. посібник / За ред. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.
6. Гевко І.Б. Методи прийняття управлінських рішень: Підручник / І.Б. Гевко. – К.: Кондор, 2009. – 187 с.
7. Мескон М.Х. Основы менеджмента: Пер. с англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
8. Ілляшенко С.М. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління: Монографія / С.М. Ілляшенко, О.В. Прокопенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. – 250 с.
9. Синякевич І.М. Стратегія подолання глобальних екологічних загроз / І.М. Синякевич // Економіка України. – 2010. - № 12. – С. 69-77.
10. Tunytsya Yu. Fundamentals of the Ecological-Economic Doctrine / Yu. Tunytsya // Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць. – Львів: УкрДІТУ, 2002. – Вип. 12.1. – С. 19-31.
11. Вайцзеккер Э. Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому клубу / Э. Вайцзеккер, Э. Ловинс, Л. Ловинс. – М.: Academia, 2000. – 400 с.